

MARIJANA KORUNEK
Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Varaždinu
marijana.korunek@min-kulture.hr

Primljeno: 25. 02. 2013.
Prihvaćeno: 11. 06. 2013.

PAVLINSKI SAMOSTAN U ŠENKOVCU KRAJ ČAKOVCA U POVIJESNIM PRIKAZIMA

Povijesni prikazi pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca bitni su nam za dobivanje opće slike njegovog graditeljskog koncepta, jer nam se on u najvećoj mjeri očuvao u arheološkom sloju. Iako oni mogu uvelike olakšati vizualizaciju volumena i shvaćanje prostornih odnosa, ipak ne mogu biti jedino uporište prilikom konačne prezentacije pojedinih njegovih dijelova, sve dok ne budu potvrđeni u arheološkim istraživanjima.

Pavlinski samostan posvećen Blaženoj Djevici Mariji i svim Svetima utemeljen je u blizini Čakovca 27. kolovoza 1376. g., o čemu nam govori očuvana zakladnica koja je do nas došla u prijepisu i potvrdi kraljice Marije od 20. lipnja 1384. g.¹ Tijekom 16. st. on mijenja titular te se naziva samostanom sv. Jelene, a to ime zadržalo se do danas.² Oko ovog pavlinskog kompleksa, koji je izvorno građen krajem 14. i tijekom prve polovine 15. st., razvilo se naselje Šenkovec, pa se samostan danas gotovo u pravilu naziva šenkovečki. Od svog osnutka samostan je bio usko vezan uz Čakovec, odnosno uz njegove gospodare, koji su se tijekom desetljeća i stoljeća smjenjivali. Prva građevinska faza ovog samostanskog sklopa pripada gotičkom periodu, a možemo slobodno reći da je to ujedno i njegov

¹ HDA, Pavlinski samostan Čakovec, nr. 1; MÁLYUSZ 1925, pp. 124-125 (DL.32.807); DOČKAL 1951, p. 14.

² Novi titular samostana navodi se prvi puta u ispravi od 14. kolovoza 1559.g.; HDA, Pavlinski samostan Čakovec, br. 46; LASZOWSKY, 1928, p. 244; DOČKAL, 1951, pp. 45-46.

najvrjedniji segment. Kako je samostan prije definitivnog rušenja u 19. st. u više navrata pregrađivan, popravljan, ali i dograđivan, upravo je tu fazu najteže isčitati u pronađenim ostacima u arheološkim istraživanjima.

Od ovog nekad velebnog samostanskog kompleksa za kraj u kojem nastaje i djeluje, danas nam se od nadzemnih ostataka na terenu u potpunosti očuvalo samo svetište samostanske crkve, koje je pretvoreno u kapelu sv. Jelene. Ostatak kompleksa očuvan je u arheološkom sloju, a predstavlja jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta na području Međimurske županije. U Međimurju, uz čakovečke pavline i franjevce koji dolaze kasnije,³ imamo tek sporadične navode o drugim crkvenim redovima.⁴ Stoga je rasvjetljavanje povijesti i razvoja ovog pavlinskog samostana ključno za potpuniju spoznaju o crkvenoj, ali i civilnoj povijesti regije. Kada općenito govorimo o arheološkoj baštini na području Županije, treba istaknuti činjenicu da je ona izrazito slabo istražena i poznata.

Dok se o posjedima čakovečkog samostana očuvalo dosta izvornih isprava, o njegovom izgledu nalazimo samo sporadične podatke. Tako doznajemo da je samostan u svom početku bio tijesan,⁵ a prema dosadašnjim spoznajama izvorno se sastojao od jednobrodne crkve s poligonalno završenim svetištem, samostanskog sklopa i gospodarskih građevina. Samostanski je sklop bio formiran oko klaustura, okruženog sa svih strana hodnikom presvođenim križnim svodom i tri samostanska krila, dok je na južnoj strani bila crkva. U renesansnom periodu, s južne strane crkve gradi se heksagonalna bočna kapela u kojoj su se pokapali članovi obitelji Zrinski.⁶ Kasnije, u baroknom periodu, samostan dobiva dosta novih darovnica, te je istočna strana starog samostana do temelja srušena 1676. g., pa je izgrađena nova.⁷ Nakon toga nastavilo se s gradnjom, te je cijela samostanska zgrada uskrsla u boljem i ljepšem obliku, a zvonik je povišen i prekriven bijelim limom.⁸ Katastrofalan požar izbio je 29. travnja 1695. g. u kojem je stradala crkva i najveći dio samostana, a pošteđena je bila jedino bočna kapela, tzv. mauzolej

³ Franjevce dovodi u Čakovec 1659. g. Nikola VII Zrinski.

⁴ Templari se navode u Cirkovljanu (BEDEKOVIĆ, 1752, p. 281; HORVAT, 1956, p. 21) i Podturnu (BEDEKOVIĆ, 1752, p. 294), ivanovci u Hlapičini (KALŠAN, 2006, pp. 32-34) i Macincu (KALŠAN, 2006, p. 34), a benediktinci u Štrigovi (KALŠAN, 2006, p. 31). Potrebno je napomenuti da njihov utjecaj u ovim krajevima nije pobliže definiran, a postojanje samostana nije do danas potkrijepljeno materijalnim dokazima.

⁵ DOČKAL, 1951, p. 96.

⁶ Bočna kapela gradi se za ukop Jurja V Zrinskog koji umire 1626. g.; HDA, Pavlinski samostan Čakovec, nr. 48; DOČKAL, 1951, pp. 56-57.

⁷ DOČKAL, 1951, p. 96.

⁸ IBID.

Zrinskih.⁹ Samostan je ubrzo nakon toga popravljen, crkva dobiva svod,¹⁰ crkveni je zvonik povišen za dvije ili više orgija i ukrašen limenim krovom, a izgrađena je i nova sakristija.¹¹ U potresu 30. travnja 1738. g. opet su stradali samostan i crkva,¹² a ubrzo nakon toga krenulo se s njihovom obnovom, na način da je crkva sanirana od pukotina, djelomično ožbukana i oličena,¹³ a nakon toga učvršćeni su zidovi istočnog i sjevernog samostanskog krila željeznim sponama po dužini i širini, zabrtvljeni su oštećeni svodovi po sobama i hodnicima, te iznova ožbukani, popravljene su peći i kamini, kao i refektorij.¹⁴

Nakon ukinuća pavlinskog reda 1786. g., ovim je imanjem upravljala kraljevska komora, a u vrijeme ratova što ih je Austrija vodila s Napoleonom, pavlinski je samostan služio kao vojno skladište, a samostanska crkva kao pekara, dok su gospodarske zgrade bile u ruševnom stanju, što ukazuje da je kraljevska komora slabo marila za gospodarstvo.¹⁵ Samostanske zgrade predane su 1802. g. barunima Knežević, a unatoč njihovom lošem stanju, barunu Kneževiću svidio se položaj, lijepi šumski krajolik i glavna cesta koja ide posred dominija i koja je prilično prometna.¹⁶ Njemu se pripisuje rušenje crkvene lađe i bočne kapele heksagonalnog tlocrta, te transformacija samostanskih zgrada u dvorac, a najvjerojatnije se tada ruši i zvonik. Ubrzo nakon smrti Vinka Kneževića Svetu Jelenu i susjedna imanja kupuje grof Feštetić, da time zaokruži svoje velike posjede u Međimurju.¹⁷ U njegovo vrijeme srušen je gotovo čitav samostanski kompleks, a na terenu je stajalo samo svetište samostanske crkve pretvoreno u kapelu sv. Jelene i jedna gospodarska građevina.¹⁸ Nakon I. svjetskog rata, 1923. g. grof Eugen Feštetić prodaje svoj posjed Svetu Jelenu Dioničkom društvu Slavonija.¹⁹

⁹ IBID.

¹⁰ DOČKAL, 1951, p. 96.

¹¹ BEDEKOVIĆ, 1752, p. 277; DOČKAL, 1951, p. 97.

¹² BEDEKOVIĆ, 1752, p. 278; LASZOWSKY, 1928, p. 250; DOČKAL, 1951, p. 121.

¹³ BEDEKOVIĆ, 1752, p. 278; DOČKAL, 1951, p. 121.

¹⁴ IBID.

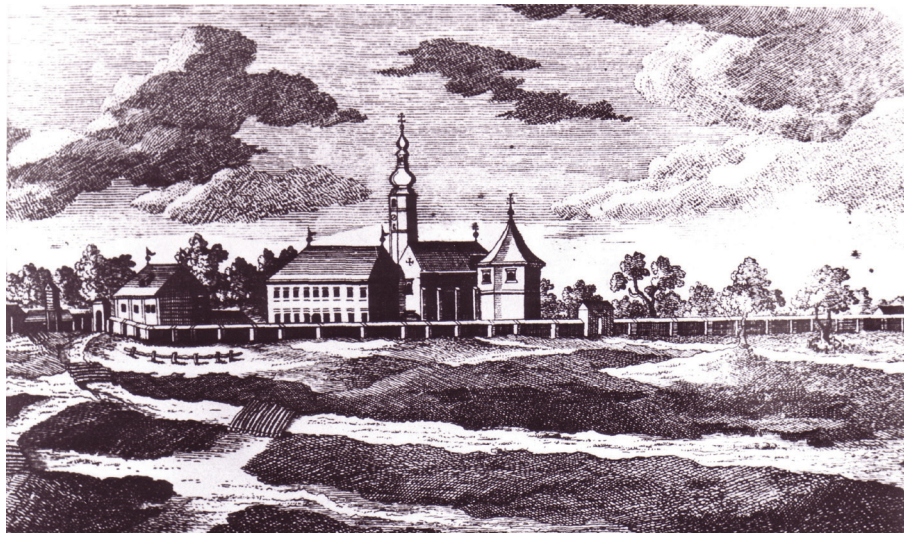
¹⁵ DEŽELIĆ, 1907, pp. 64-65; DOČKAL, 1951, p. 197; HORVAT, 1944, p. 239; BARTOLIĆ, 2008, p. 45.

¹⁶ DEŽELIĆ, 1907, pp. 64-66; BARTOLIĆ, 2008, p. 45.

¹⁷ HORVAT, 1944, p. 241.

¹⁸ Gospodarsku zgradu vidio je Laszowsky 1924.g., te nam donosi njezinu fotografiju u LASZOWSKY, 1928, p. 247.

¹⁹ BARTOLIĆ, 2008, p. 140.

Slika 1. Prikaz samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca, 18. st. (preuzeto iz: BEDEKOVIĆ, 1752)

Ubrzo nakon toga, već 1924. g., Braća Hrvatskog Zmaja provode prva poznata arheološka istraživanja ovog samostanskog kompleksa.²⁰ Sustavna arheološka istraživanja provedena su mnogo kasnije i to u periodu od 1990. do 2002. g.²¹ s manjim prekidima, a proveo ih je Muzej Međimurja Čakovec. U njima je istražena unutrašnjost kapele sv. Jelene, crkvena lađa, bočna kapela heksagonalnog tlocrta, te veći dio zapadnog i istočnog samostanskog krila. Sjeverno krilo samostana u najvećoj je mjeri ostalo neistraženo, kao i gospodarske građevine. Zbog manjkavosti očuvane dokumentacije i nejasne metodologije kojom su vršena iskopavanja na terenu tijekom sustavnih istraživanja, građevinske faze razvoja ovog samostanskog kompleksa nisu dovoljno jasne za adekvatnu prezentaciju ostataka arhitekture *in-situ*. Iz tog razloga u tijeku je provođenje revizionih arheoloških istraživanja,²² kojima će se pokušati ponovo valorizirati njegovi ostaci, a sve sa ciljem njihove prezentacije u skladu sa uvriježenom praksom konzervatorske struke.

²⁰ Voditelj ovih arheoloških istraživanja bio je Emil Laszowsky; opširnije o istraživanjima u LASZOWSKY, 1928.

²¹ Voditelj ovih arheoloških istraživanja bio je arheolog Josip Vidović, kustos Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec; opširnije o istraživanjima u VIDOVIĆ-KOVAČIĆ, 2004.

²² Do sada su provedene dvije kampanje revizionih arheoloških istraživanja i to 2011. i 2012. g.; voditelj istraživanja bila je dr. sc. Tajana Pleše iz Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba; opširnije o istraživanjima u PLEŠE, 2012.

Slika 2. Samostan Blažene Djevice Marije i svih Svetih / odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca, 18. st. (preuzeto iz: GUZSIK, 2003, p. 134)

Kako o izgledu čakovečkog pavlinskog samostana u povijesnim izvorima nalazimo jako malo podataka, za dopunu spoznaje o samom kompleksu značajni su nam njegovi povijesni prikazi. Oni su većinom objavljeni u raznim publikacijama, ali do sada nisu bili objedinjeni na jednom mjestu ni valorizirani u kontekstu nalaza iz provedenih arheoloških istraživanja. Svi poznati prikazi ovog samostanskog kompleksa datiraju u 18. i 19. st., čime oni prikazuju ili njegovu baroknu građevinsku fazu ili fazu kada je pretvoren u profanu privatnu rezidenciju.

Prvi poznati prikaz ovog samostanskog kompleksa objavljen je 1752. g. (sl. 1)²³ Na njemu se vidi da se kompleks sastojao od crkve, bočne kapele heksagonalnog tlocrta, samostanskih zgrada, od kojih je vidljivo samo zapadno krilo koje ima prizemlje i kat, zvonika heksagonalnog tlocrta, za koji možemo pretpostaviti da stoji na spoju zapadnog i istočnog hodnika samostana, te gospodarskih građevina. Na bočnoj kapeli su prozori iznad razdjelnog vijenca, zapadno samostansko krilo ima devet prozorskih osi, a lađa ima četiri kontrafora. Zvonik je horizontalno podijeljen sa dva vijenca na tri dijela, od kojih se u srednjem nalazi sat, a u najvišem prozor i to samo sa zapadne strane. Glavno pročelje samostanske crkve ima u donjoj zoni predimenzionirani portal iznad kojeg je prozor, koji je veoma sličan onima na boč-

²³ Prikaz samostanskog sklopa u: BEDEKOVIĆ, 1752; SEKULIĆ, 1989, p. 35; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 11; KALŠAN, 2006, p. 160; PLEŠE, 2012, p. 12.

noj kapeli, dok se u najvišem zabatnom dijelu nalazi križ. Vidljivo je također da je samostanski kompleks bio okružen zidanom ogradom, da je građen na osami, te da s njegove zapadne i jugozapadne strane protječe potok.

Slika 3. Veduta s pavlinskim samostanom Blažene Djevice Marije i svih Svetih / odnosno sv. Jelene kod Čakovca, 19. st. (preuzeto iz: LUKINOVIĆ, 1898, p. 369)

Slika 4. Prikaz pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih, odnosno sv. Jelene kod Čakovca, detalj oltarne pale „Sv. Pavao Pustinjak s pavlinima samostana sv. Jelene kod Čakovca“, pripisuje se Gabrielu Talleru, 18. st., čuva se u Franjevačkom samostanu u Čakovcu (foto: Marijana Korunek)

Očuvana su još dva prikaza ovog samostanskog sklopa koji pokazuju gotovo identičnu koncepciju građevina, s time da je jedan datiran u 18. (sl. 2),²⁴ a drugi u 19. st. (sl. 3).²⁵ Svi daju pogled na kompleks samostana s gotovo iste pozicije i raspored građevina je identičan, samo se razlikuju u detaljima. Na prikazu iz 18. st. vidimo da krovne plohe zapadnog samostanskog krila flankiraju izdignuti zabati, a njegova zapadna fasada ima sedam prozorskih osi (sl. 2). Razlike su vidljive i na prikazu datiranom u 19. st. (sl. 3), na kojem je došlo do iskrivljenja perspektive, a kada se usporedi sa dva prikaza datirana u 18. st. (sl. 1, 2), tada vidimo da su kapa zvonika, a pogotovo križ na njezinom vrhu izrazito predimenzionirani u odnosu na zidani dio zvonika, ali i ostale dijelove kompleksa. Na krovu zapadnog samostanskog krila vidljive su dvije krovne kućice, a na njegovom južnom zidu, na zapadnoj strani, nalaze se ulazna vrata, dok je iznad njih u istoj osi prozor. Glavno pročelje crkve u prizemlju ima arhitektonski razvedeni portal sa trokutastim zabatom, a iznad je u osi jedan četvrtasti prozor. Na južnom zidu lađe između kontrafora nalaze se lučni prozori, dok je na prethodnim prikazima taj dio u sjeni (sl. 3). Ako ovaj prikaz nastaje u 19. st., tada je on precrtan s nekog starijeg prikaza samostana, jer su tada već bili srušeni samostanska lađa i bočna kapela heksagonalnog tlocrta, pa prikaz na njemu ne može odavati stvarno stanje na terenu.

Na oltarnoj pali „Pavao pustinjač s pavlinima samostana sv. Jelene kod Čakovca“²⁶ koju je naslikao Gabriel Taller, a datirana je u 18. st., vidimo prikaz samostanskog sklopa sa zapadne strane (sl. 4). Ovo je koncepcijski drugačiji prikaz i jedini na kojem je vidljivo da se samostan sastojao od zapadnog, sjevernog i istočnog krila. Zapadno krilo na ovom prikazu ima deset prozorskih osi i nema ulaza na svom vanjskom zapadnom pročelju, a na krovu se nalaze jedna krovna kućica i dimnjaci. Sjeverno krilo nešto je više od zapadnog i sjevernog, a na sjevernoj strani vidi se da je i nešto šire od zapadnog. Također, zapadno pročelje crkve i zvonik nešto su razvedeniji od onih na ranije navedenim prikazima.

Svi ovi prikazi uvelike odgovaraju situaciji na terenu. Svetište samostanske crkve očuvalo nam se do danas, a zazidavanjem na mjestu trijumfalnog luka tijekom 19. st. pretvoreno je u dvorsku kapelu. U dosadašnjim arheološkim istraživanjima pronađeni su temelji lađe, koja je na vanjskoj južnoj strani ima-

²⁴ Prikaz samostanskog sklopa u: KOLARIČ, 1984, p. 67; GUZSIK, 2003, p. 134; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 13.

²⁵ *Liber memorabilium parochiae Lepoglavensis* (Spomenica župe Lepoglava), Arhiv Čazmanskog kapitola, rukopis 1; prikaz samostanskog sklopa, prema LUKINOVIC, 1989, p. 369; KALŠAN, 2008, p. 44; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 13.

²⁶ Oltarna pala, ulje na platnu, čuva se u Franjevačkom samostanu u Čakovcu; prikaz u: KALŠAN, 2008, p. 50-51; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 12.

la kontrafore. Ona je prvobitno bila nešto kraća, ali se naknadno produljuje za oko 4 m prema zapadu, a u istraživanjima nije pronađen njezin sjeverni zid, koji je ranije u potpunosti devastiran. Tlocrt bočne heksagonalne kapele izgrađene s južne strane crkvene lađe potvrđen je u arheološkim istraživanjima, a ona se očuvala u temeljnoj zoni. Od istraženih samostanskih zgrada najbolje su očuvani temelji zapadnog samostanskog krila, ali ono nije u potpunosti istraženo, jer se djelomično nalazi ispod današnje prometnice sa zapadne strane istraženog dijela samostanskog sklopa, a pretpostavlja se da se ono proteže i dalje prema sjeveru na susjednu parcelu. Temelji istočnog krila samo su fragmentarno determinirani, jer su uvelike devastirani, najvjerojatnije u vrijeme rušenja sklopa i raznošenja građevnog materijala s ovog lokaliteta. U arheološkim istraživanjima nisu pronađeni temelji koji bi se sa sigurnošću mogli pripisati zvoniku, a sjeverno samostansko krilo nije istraženo, jer se nalazi na privatnoj parceli. Nije istražen ni dio na kojem su se nalazile gospodarske i pomoćne samostanske građevine, jer se većim dijelom nalazi na parcelama sa gustom recentnom izgradnjom.

Slika 5. Katastarski plan naselja Šenkovec iz 1857. g. (1959. g.?), detalj
(Povijesni odjelu MMC, inv. br. 16)

Kao povijesne prikaze treba tretirati i katastarske planove, tlocrte i crteže koji nastaju tijekom 19. st., jer nam dokumentiraju stanje samostanskog kompleksa prije njegovog rušenja, a njihovu točnost potvrdit će ili demantirati buduća arheološka istraživanja. Najstariji poznati tlocrt nastaje 1809.g. prilikom izmjere međa između posjeda baruna Kneževića i grofa Feštetića, a na njemu su ucrtane samo

Slika 6. Katastarski plan naselja Šenkovec iz 1859. g., detalj
(Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Čakovec)

vanjske mjere nekadašnje samostanske zgrade i kapele sv. Jelene.²⁷ Ovaj prikaz bitan nam je jer daje jasan vremenski okvir rušenja bočne kapele i crkvena lađe. Na skici granica katastarske općine Šenkovec iz 1857. g.²⁸ ovaj kompleks samo je naznačen, a uz njega stoji natpis *Shloss S. Helena*. Katastarski plan Šenkovca, koji najvjerojatnije nastaje iste godine (sl. 5),²⁹ pokazuje stanje samostanskog sklopa pretvorenog u dvorac obitelji Knežević. Vidimo da je zadržan koncept gradnje oko unutrašnjeg dvorišta, s time da je južni krak nešto uži, što bi upućivalo na to da se na tom dijelu nalazio samo hodnik, kao i u vrijeme kad je ovo bio samostanski kompleks.³⁰ Zapadno i sjeverno krilo imaju svako po jedan rizalitni istak, a slična dogradnja koja izlazi van osnovnog korpusa arhitekture vidi se i na spoju sjevernog i istočnog samostanskog krila. Kako na prikazu iz 1809. g. nema rizalitnih istaka, izuzev neznatnog proširenja na sjevernom dijelu istočnog krila, možemo ih pripisati posljednjoj građevinskoj fazi iz 19. st. Na katastarskom planu

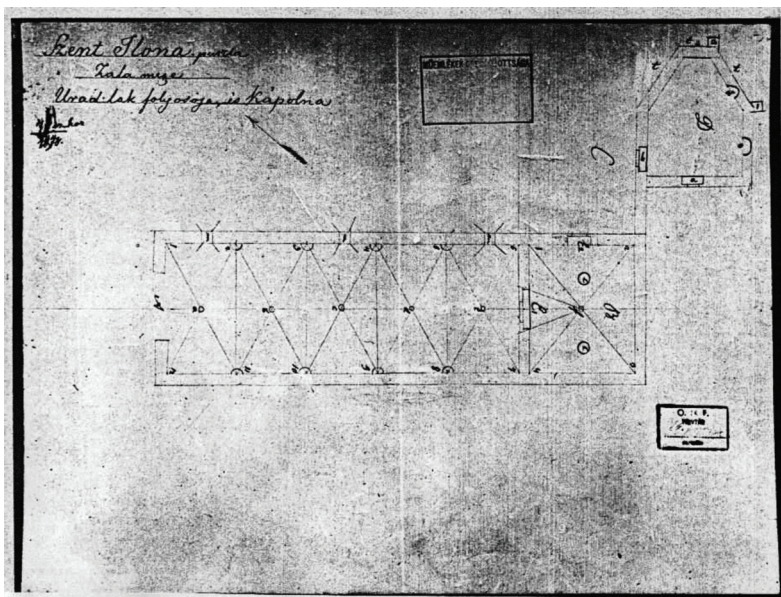
²⁷ MOL, Festetics család (S 68), nr. 0168, *Mappa partem conterminantium terrenorum Csaktornya et S. Helena exhibens*, izradio geometar Joan Szajdensvartz.

²⁸ MMČ, Povijesni odjel; prikaz u PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 14; KALŠAN, 2008, p. 25.

²⁹ MMČ, Povijesni odjel, inv.br.16; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 15 donosi 1857. g., dok je u KALŠAN, 2008, p. 25, navedeno da nastaje 1859. g.

³⁰ Građevina je u otklonu na strane svijeta, ali se uvriježio naziv zapadno, sjeverno i istočno krilo, te južni hodnik.

iz 1859. g. (sl. 6)³¹ vidimo gotovo identičnu situaciju i u definiranju samostanskog sklopa i u rasporedu gospodarskih građevina kao na onome iz 1857. g. (sl. 5). Međutim, ovdje je sjeveroistočno uz samostan bio formiran park sa stazicama, a rizalitni istak na zapadnom krilu najvjerojatnije je bio neka vrsta portika, jer se jasno vidi da ispod njega prolazi put.

Slika 7. Skica tlocrta samostanskog hodnika iz 1878. g, Imre Gózon (Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine, inv. br. 46770)

Kako je Međimurje u cjelini većim dijelom povijesti bilo u sastavu mađarske županije Zala, a samo u rijetkim isječcima povijesti imalo je hrvatsku administraciju, logično je da su se kulturnom baštinom tog područja bavili mađarski istraživači. Imre Gózon, učitelj u mjestu Szentgyörgyvölgyére u kotaru Zala, obavio je kružno istraživanje nekadašnjeg Zala kotara koje je uključivalo i Međimurje, a pritom je posjetio i Šenkovec.³² On navodi da je sa svetištem nekada bio povezan samostan u kojem je očuvan hodnik u gotičkom stilu, te donosi dimenzije tog

³¹ Katastarski plan čuva se u Državnoj geodetskoj upravi, Područnom uredu za katastar u Čakovcu; prikaz u: PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 16.

³² KERNY, 1991, pp. 13-20.

hodnika i kapele sv. Jelene.³³ Iz skice³⁴ koju je pritom izradio i očuvanih bilješki može se zaključiti da je on dokumentirao samo fazu koju je prepoznao kao srednjovjekovnu, odnosno gotičku (sl. 7). Dimenzije samostanskog hodnika su: duljina zida 13,50 m, unutrašnja širina 2,50 m, unutrašnja visina 3,20 m, debljina zida 1,10 m, a međusobna udaljenost između nosivih stupova bila je 2,50 m.³⁵ Bilježi i dimenzije crkvenog tornja i to visinu 3,20 m, širinu 2,50 m, širinu zida 1,20 m, te daje podatak da je toranj udaljen od svetišta 10 m.³⁶ To bi značilo da je gotički hodnik klaustara zapadnog krila zadržao svoju izvornu formu praktički do rušenja samostana, ali tu trebamo biti oprezni, jer ne možemo biti u potpunosti sigurni da je on zaista vidio izvorne gotičke forme, a ne rezultate neke kasnije oblikovne transformacije objekta.

Oko desetak godina kasnije nastaje shema tlocrta kompleksa koju je izradio Ivan Ádám, a uz koju su prikazane i profilacije, tri konzole, niša za ampule i gornji dio sediljice (sl. 8).³⁷ Tu vidimo da tlocrtna dispozicija u velikoj mjeri odgovara onoj na katastarskim planovima iz 1857. i 1859. g., a prikazana niša za ampule slična je onoj očuvanoj u unutrašnjosti svetišta, kao i gornji dio sediljice. U arheološkim istraživanjima 1990-2002. g. pronađene su tri jednostavne geometrijske konzole, koje uvelike odgovaraju konzoli br. 4 u Ádámovom prikazu (sl. 8). Isti autor donosi nam još jedan tlocrt kompleksa (sl. 9)³⁸ i idealnu rekonstrukciju samostanskog hodnika (sl. 10).³⁹ Idealna rekonstrukcija prikazuje prostran hodnik klaustara sa relativno širokim rasponom lukova (sl. 10), ali time autor zapravo

³³ Opis tlocrta kapele sv. Jelene, str. 1, 2 i 3, autor Gózon Imre, 1878. g; iz planoteke Mađarskog zavoda za zaštitu spomenika (OMF), inv. br BR. K-7523 (u fototeci RZZSK inventirano 1988.); Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine, inv. br. 46771.

³⁴ Treba napomenuti da ovo nije tlocrt, nego samo skica u kojoj su slovima i brojkama naznačeni dijelovi koji se spominju u tekstu; Tlocrt kapele – Gózon Imre, 1878. g; iz planoteke Mađarskog zavoda za zaštitu spomenika (OMF); inv. br. K-7522 (u fototeci RZZSK inventirano 1988. g.), Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine, inv. br. 46770; skica tlocrta u: PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 17; PLEŠE, 2012, p. 13.

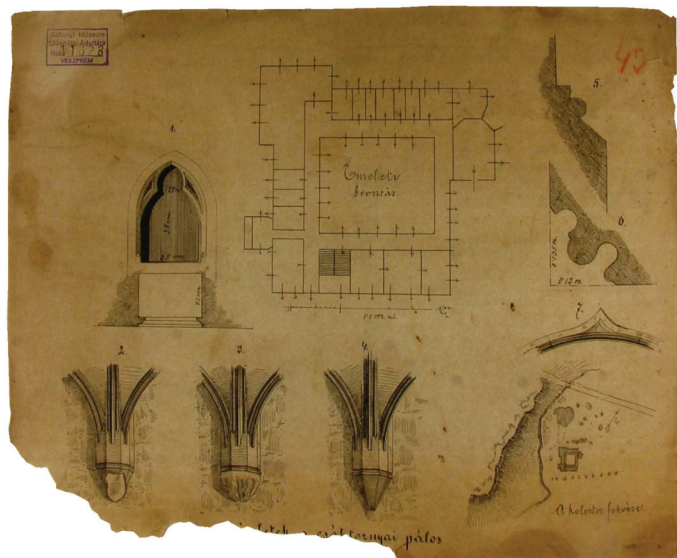
³⁵ Opis tlocrta kapele sv. Jelene, str. 1, autor Gózon Imre, 1878. g; iz planoteke Mađarskog zavoda za zaštitu spomenika (OMF), inv. br BR. K-7523 (u fototeci RZZSK inventirano 1988.); Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine, inv. br. 46771.

³⁶ Opis tlocrta kapele sv. Jelene, str. 1 i 2, autor Gózon Imre, 1878. g; iz planoteke Mađarskog zavoda za zaštitu spomenika (OMF), inv. br BR. K-7523 (u fototeci RZZSK inventirano 1988.); Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine, inv. br. 46771.

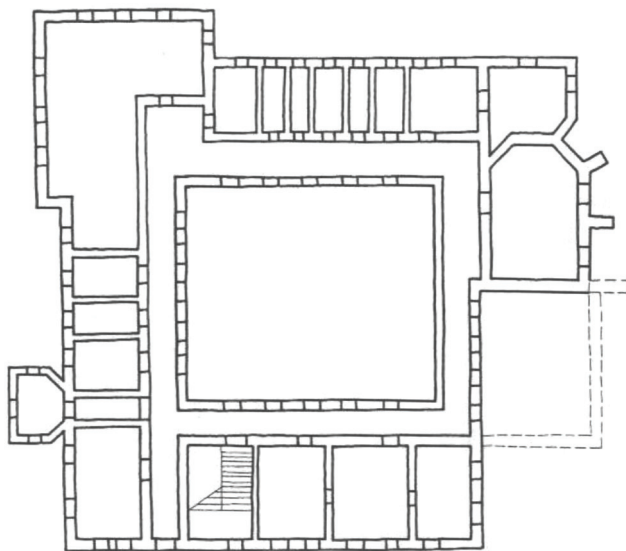
³⁷ Prikaz u: JÉKELY, 2010, p.170; PLEŠE, 2012, p. 15.

³⁸ Tlocrt kompleksa u: GUZSIK, 2003, p. 135; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 18; PLEŠE, 2012, p. 14.

³⁹ Idealna rekonstrukcija samostanskog hodnika u: GUZSIK, 2003, p. 135; PETRIĆ-LOLIĆ, 2005, p. 17; JÉKELY, 2010, p. 170; PLEŠE, 2012, p. 14.

Slika 8. Skica tlocrta samostanskog kompleksa s detaljima, oko 1888. g., Ivan Ádám (preuzeto iz: JÉKELY, 2010, p. 170)

Slika 9. Tlocrt samostanskog sklopa, oko 1888. g. Ivan Ádám, (preuzeto iz: GUZSIK, 2003, p. 135)

demanтира svoj vlastiti tlocrt (sl. 9), prema kojem ispada da je unutarnja širina hodnika bila oko 1,60 m.⁴⁰

Slika 10. Idealna rekonstrukcija gotičkog samostanskog hodnika, Ivan Ádám (preuzeto iz: JÉKELY 2010, p. 170)

Ovi prikazi, koje su izradili Ivan Ádám i Imre Gózon, imaju svoju povijesnu i dokumentacijsku vrijednost, ali kako ne možemo biti posve sigurni što su oni zaista vidjeli i znali prepoznati na terenu, te uzimajući u obzir i mogućnost da su neki od tih prikaza rezultat precrtavanja ili slobodne interpretacije, oni ne mogu biti osnova za determinaciju građevinskih faza pojedinih dijelova kompleksa, ili za njegovu konačnu prezentaciju, prije nego budu potvrđeni u arheološkim istraživanjima. Isto je i sa svim ostalim očuvanim prikazima ovog samostana, koji nisu dovoljni kao podloga za bilo kakve rekonstrukcije građevina ili njihovih dijelova, te ih je potrebno uzimati s određenim zadržkama. Nešto su pouzdaniji tlocrti samostana koji su rezultat katastarskih izmjera. Oni nam daju vanjske

⁴⁰ Osnova za mjerenje su dimenzije do danas očuvanog svetišta samostanske crkve.

mjere samostanskih zgrada i njihov raspored na terenu, ali treba upozoriti da su rađeni u relativno velikom mjerilu, te nam, kada se preklape sa današnjim katastarskim planom, daju samo okvirne podatke. Svi očuvani povijesni prikazi ovog samostanskog sklopa, koji je najvećim dijelom očuvan u arheološkom sloju, služe nam za dobivanje opće slike graditeljskog koncepta i mogu olakšati vizualizaciju volumena i prostornih odnosa prilikom njegove konačne prezentacije. Buduća rješenja prezentacije moraju biti utemeljena na prihvatljivim rezultatima vjerodostojnih arheoloških i drugih istraživanja i analiza u multidisciplinarnom pristupu, te moraju ovaj samostanski kompleks sagledati sa svih potrebitih aspekata. Osnovni cilj je reafirmacija njegovih izvornih vrijednosti i ispravna povijesna prezentacija, što predstavlja iznimno zahtjevan i osjetljiv zadatak.

IZVORI I DOKUMENTACIJA

1. Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (AHAZU).
2. Državna geodetska uprava, Područni ured za katastar Čakovec.
3. Hrvatski državni arhiv, Zagreb (HDA).
4. Magyar Országos Levéltár, Budapest (MOL).
5. Ministarstvo kulture, Uprava za kulturni razvitak, Odjel za INDOK poslove kulturne baštine, Fototeka kulturne baštine.
6. Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Varaždinu (KOVŽ).
7. Muzej Međimurja Čakovec (MMČ).

LITERATURA

1. Z. BARTOLIĆ, "Memoari podmaršala baruna Vinka Kneževića od Sv. Jelene & dosje Zrinski mauzolej", *Sjevernohrvatske teme*, Knj. 9, Čakovec 2008.
2. J. BEDEKOVIĆ, *Natale solum magni ecclesiae doctris sancti Hieronymi (in ruderribu s Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum, et geographico-rum opinionibus, ac brevis illycanae chronologiae adjumento erutum atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae)*, Wiener Neustadt, 1752.
3. V. DEŽELIĆ, "Memoari baruna Vinka Kneževića", *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva*, godina IX, Zagreb, 1907, pp. 44-73.
4. K. DOČKAL, *Povijest pavlinskog samostana sv. Jelene u Čakovcu*, rukopis (AHAZU, XVI 29b.7), Zagreb 1951.
5. T. GUZSIK, *A pálos rend építészete a középkori Magyarországon*, Budapest, 2003.
6. R. HORVAT, *Povijest Međimurja*, Zagreb, 1944.

7. A. HORVAT, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*, Zagreb, 1956.
8. Z. JÉKELY: A Lackfi család pálos temploma Csáktornya mellett u: *Építésze-ta középkori Dél-Magyarországon - Tanulmányok* (ed: T. Kollár), Teleki László Alapítvány, Budapest, 2010, pp. 165-212.
9. V. KALŠAN, *Međimurska povijest, Čakovec*, 2006.
10. V. KALŠAN, *Općina Šenkovec, Čakovec*, 2008.
11. T. KERNY, Szemelvények Gózon Imre munkásságához. adalékok a MOB múlt századi történetéhez. *Pavilon* 5. , 1991, pp. 13–20.
12. J. KOLARIČ, Historicher Überblick über die Pauliner in Kroatien, in *Pauliner*, 1984, pp. 53-68.
13. E. LASZOWSKY, "Zrinski mauzolej u sv. Jeleni kod Čakovca", *Hrvatsko kolo*, knjiga IX, Zagreb, 1928. pp. 244-259.
14. A. LUKINOVIĆ, "Arhivska građa hrvatskih pavlina", *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244-1786*, katalog izložbe, Zagreb 1989, pp. 367-372.
15. E. Mályusz, A szlavoniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban, *Levéltári Közlemények* 3, Budapest 1925, 124-131.
16. K. PETRIĆ.- T. LOLIĆ, *Sveta Jelena kod Čakovca - konzervatorska studija za projekt prezentacije lokaliteta*, Zagreb, 2005 (elaborat, dokumentacija KOVŽ).
17. T. PLEŠE, *Izveštaj o provedenim revizijskim arheološkim istraživanjima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije i svih Svetih u Šenkovcu tijekom 2012.godine*, 2012.g. (izvješće, dokumentacija KOVŽ).
18. A. SEKULIĆ, "Pregled povijesti pavlina", *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244-1786.*, katalog izložbe Zagreb 1989, pp. 31-40.
19. J. VIDOVIĆ – B. KOVAČIĆ, *Sveta Jelena u Šenkovcu - lokalitet pavlinskog samostana u Šenkovcu, Čakovec*, 2004. (elaborat, dokumentacija KOVŽ).

SAŽETAK

PAVLINSKI SAMOSTAN U ŠENKOVCU KRAJ ČAKOVCA U POVIJESNIM PRIKAZIMA

Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije i svih Svetih, odnosno sv. Jelene u Šenkovcu kraj Čakovca izvorno je građen krajem 14.st., ali je tijekom vremena uvelike pregrađivan i transformiran, a danas nam se u najvećoj mjeri očuvao u arheološkom sloju. Za dobivanje bolje slike o njegovom izgledu, značajni su nam malobrojno očuvani povijesni prikazi, koji doduše ne mogu biti osnova za njegovu prezentaciju, ali nam uvelike olakšavaju razumijevanje prostornih odnosa i volumena unutar ovog vrijednog samostanskog kompleksa.

Ključne riječi: Šenkovec; Čakovec; pavlinski samostan; povijesni prikazi.

SUMMARY

PAULINE MONASTERY IN ŠENKOVEC NEAR ČAKOVEC VIEWED THROUGH HISTORICAL IMAGES

Monastery of the Blessed Virgin Mary and All Saints, or Saint Helen in Šenkovec near Čakovec was originally built in late 14th Century. Over time the monastery complex was largely rebuilt and transformed, and today it is mostly preserved in the archaeological layer. A few preserved historical images are important to get a better idea about its appearance. This images can't be basis for presentation of the site, but they give us an insight to a better understanding of spatial correlations and volumes within this valuable monastery complex.

Key Words: Šenkovec; Čakovec; Pauline monastery; historical images.